

Araştırma Makalesi • Research Article

Babaların Kızların Eğitimi ve Kariyeri İçin Verdiği Destek ve Bu Desteğin Sınırları: Erken Cumhuriyet Döneminden Bir Örnek *

Fathers' Support for the Education/Career of Their Daughters and Its Limits: A Case from the Early Republican Period

Fatma Fulya Tepe ^{a,**}

^a Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü, 34295, İstanbul/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-7276-6561

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 23 Mayıs 2018

Düzeltilme tarihi: 12 Temmuz 2018

Kabul tarihi: 02 Ağustos 2018

Anahtar Kelimeler:

Baba-Kız İlişkisi

Kadın Akademisyen

Türkiye'de Kadın

Nezihe Kurtiz

ARTICLE INFO

Article history:

Received May 23, 2018

Received in revised form July 12, 2018

Accepted August 2, 2018

Keywords:

Father-Daughter Relationship

Women Academics

Women in Turkey

Nezihe Kurtiz

ÖZ

II. Meşrutiyet'ten beri babaların kızların eğitimindeki rolünün arttığı; fakat kızlarına verdikleri desteği belli noktalarda geri çektiği bilinmektedir. Bu araştırma, bu durumu 1919 yılında orta sınıf bir aileye doğan ve profesör olarak emekli olan Nezihe Kurtiz'in deneyimlerini inceleyerek örnekleme yapmaktadır. Sözlü tarih yöntemi kullanılan çalışmada, Kurtiz ile 2009 yılında yaklaşık 19 saat görüşme yapılmıştır. Bulgular, babasının Kurtiz'in eğitimi, üniversitedeki asistanlığına kadar desteklediğini; ancak Kurtiz üniversite hayatına daha çok katılmak istediğinde kısmen desteğini çektiğini göstermektedir. Bu çalışma, Kurtiz'in babasının, kızına eğitim ve kariyer alanlarında ne ölçüde destek verdiğini ve bu desteğin sınırlarını incelemekte ve babanın, kendi şahsında ilerici ve geleneksel öğeleri nasıl bütünleştirdiğini somutlamaktadır.

ABSTRACT

Fathers increasingly participated in the education of their daughters since the II. Constitutional Period; however they withdrew their support at certain points. This research illustrates this by studying the experiences of Nezihe Kurtiz, a woman born into a middle class family in Anatolia in 1919 and retired as a professor. Almost nineteen hours of oral history interviews were made with Kurtiz in 2009. The findings show that her father supported Kurtiz's education until she became a research assistant; however he partially withdrew his support as Kurtiz wanted to connect herself more to the university life. This paper illustrates the extent and limits of her father's support for Kurtiz and shows how he integrates progressive and traditional elements in his identity.

1. Giriş

II. Meşrutiyet ve erken cumhuriyet dönemlerinde babaların, çocukların sosyalleşmesindeki ve özellikle kızların eğitimindeki rolünün artması bilinen bir olgudur (Durakbaşa, 1998: 48; Arat, 1998: 166; Durakbaşa vd., 2001: 197; Kabasakal Arat, 2003). Kadın çalışmaları literatüründe, babaların kızların eğitimi ve mesleğe atılmalarına olan desteği işlenirken verilen ünlü örneklerden biri Süreyya Ağaoğlu ve babasının ilişkisidir (Ağaoğlu, 1984; Durakbaşa,

1998). Daha sonra yapılan çalışmalarda Gültekin Ağaoğlu, Hayrünisa Köni, Mühlime İnce ve Seniye Fenmen gibi örnekler yer almaktadır. Bu örneklerde babalar, annelerden daha eğitilmiş oldukları ve aynı zamanda modernitenin evdeki temsilcisi oldukları için kızlarını etkilemişlerdir (Durakbaşa vd., 2001: 197; Arat, 1998: 165). Literatürde yer alan bu konudaki çalışmalarda araştırma malzemesi daha çok üst sınıftan kadınlardan gelmektedir.

* Bu çalışma, 8-9 Mart 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen International Conference on Contemporary Women's Studies isimli konferansta bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: fulya.tepe@gmail.com

Babaların kızlara olan bu desteği, özellikle cumhuriyetin ilk elli yılında söz konusu olan saygın mesleklere alt tabakalardan erkekler yerine, toplumun üst katmanlarından gelen kadınların özendirilmesi yönündeki yazılı olmayan bir kuralla da örtüşmektedir: “Seçkin çevrelere mensup kadınlar, toplumun alt tabakalarından gelip azim, başarı güdüsü ve çalışma ile büyük bir sosyal sıçrama hamlesi içinde olan erkekler kadar korkutucu değildir; (...) . Başka bir deyişle sınıfsal önyargıların, cinsiyete bağlı ön yargılardan güçlü olması, kadınların tercih edilmesine, daha kolay kabul edilmesine yol açmaktadır” (Öncü, 1981; Öncü, 1982: 263).

Arat, Kemalist rejimin, retorik, yasal ve politika uygulama düzeyinde kadın haklarına yaklaşımını incelediği çalışmasında 1993 yılında 30 kadınla görüşmeler de yapmıştır. 1920’lerde ve 1930’larda eğitim sisteminden geçmiş ve en az ortaokul eğitimi almış olan bu kadınların çoğu, kızların eğitimine inanan ilerici ebeveynler tarafından yetiştirildiklerini söylemişlerdir (Kabasakal Arat, 2003: 64). Fakat bu ifade, tüm hikâyeyi yansıtmamaktadır ve bulgulara göre tüm ebeveynler ilerici değildir. Çünkü araştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla babaların kızlara desteği sınırsız değildir (Arat, 1998: 166). Örneğin Arat’ın araştırmasına katılan kadınlardan bazılarının babaları, uzak bir yatılı okula kızlarını göndermek istemedikleri için desteklerini çekmişlerdir. Bazıları da sonrasında kızlarına ne olacağını bilemedikleri için mesleki veya yükseköğrenim için kızlarına destek vermemişlerdir (Arat, 1998: 166-167). O zaman bu babaların geleneksel olduğu söylenebilir mi?

Bu soruya verilebilecek bir cevaba temel oluşturabilecek bir malzeme Durakbaşa’nın bir çalışmasından gelmektedir. Durakbaşa, Semiha Berksoy ve babasının mektuplaşmalarına dayanarak, babalarla kızları arasında gizli bir anlaşma olduğunu söylemektedir. Buna göre, “[g]enç kadınlar eğitim, meslek ve çalışma hayatına katılma haklarını genellikle babalarının desteğiyle elde etmektedirler; ancak özellikle erkeklerle ilişkilerinde son derece dikkatli davranmak ve kendilerine uygun eşler bulup evlenene kadar cinselliklerini bastırmak zorundadırlar” (Durakbaşa, 1998: 47). Bu örnekten de anlaşıldığı üzere babalar ilerici ve geleneksel öğeleri kimliklerinde birleştirmektedirler. Burada ilerici öge, babaların kızlarının eğitim almalarına ve çalışmalarına izin vermeleriyle ilgilidir. Geleneksel öğeden kastedilen ise babaların, kızlarının bağımsız bir sosyal ve cinsel hayatları olmasına izin vermemeleridir. Babaların kızlarına eğitim ve meslek hayatında destek olmaları, kimliklerinin ilerici öğelerinin aktif durumda olduğunu gösterirken, kızlarına koydukları koşullar veya sınırlar onların, daha eskiden gelen geleneksel yönlerini gözler önüne sermektedir.

Literatürde bu konudaki çalışmalardaki araştırma malzemesi daha çok üst sınıftan gelen kadımlarla üretilmişse de mesela Arat’ın yukarıda bahsi geçen çalışmasında orta sınıftan gelen kadımlarla ilgili veriler de bulunmaktadır. Bu çalışmada da orta sınıf bir arka plandan gelen; ama bu sefer Anadolu kökenli bir kadının, Nezihe Kurtiz’in yaşam deneyimlerine bir sözlü tarih araştırmasıyla odaklanılacak ve bu örnekte babanın, kızının eğitim ve kariyerine desteği ve bu desteğin sınırlarına yer verilecektir. Böylelikle ilerici ve geleneksel öğeleri bünyesinde birleştirmiş bir baba örneği ile kızının deneyimlerini gözden geçirme fırsatı elde edilecektir.

2. Yöntem

Bu araştırmada sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. Sözlü tarih alanı, tarih disipliniyle karşılaştırılarak açıklanmaktadır (Hoopes, 1979; Neyzi, 1999; Neyzi, 2010). Tarih yazılı dokümanlara dayanan, daha çok devletlerin, orta ve üst sınıfların tarihine odaklanan bir disiplin olarak tanımlanırken, 1960’larda gelişen sözlü tarih görelisi olarak iktidarsız insanların tarihidir ve çalışan sınıf, kadınlar, azınlıklar, yabancılar ve göçmenler gibi grupların bakış açılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Neyzi, 1999: 5-6). Bilindiği gibi, sözlü tarih geleneksel tarih disipliniyi ikame etmeyi değil, onu tamamlamayı hedeflemektedir (Hoopes, 1979: 12; Neyzi, 2010). Standart bir sözlü tarih görüşmesi Ritchie tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “Bir sözlü tarih görüşmesi genellikle hazırlıklı bir görüşmecinin bir yanıtlayıcıya sorular sormasını, bu iletişimi ses kayıt cihazı veya video kayıt cihazı ile kaydetmesini içerir. Görüşme kayıtları çözümlenir, özetlenir ya da indekslenir ve bir kütüphane veya arşive yerleştirilir” (Ritchie, 2003: 19). Bu çalışmada da benzer bir yol izlenmiştir. Sözlü tarihin yöntem olarak seçimini motive eden bir başka neden, kadınlar hakkındaki araştırmalar için sözlü tarih yönteminin özellikle uygun bir yöntem olmasıdır (Kabasakal Arat, 2003: 60-61). Bir sözlü tarih çalışmasında amaç, genellebilirlik iddiası olan sonuçlara ulaşmak değildir. Bunun yerine, nicel çalışmalarda kaybolan yaşam anlatılarının karmaşıklığını yakalamak amaçtır. Bu nedenle görüşmelerin sayısı değil, niteliği önemlidir. Sözlü tarih çalışmalarında araştırmacı *az olan çoktur* ilkesine bağlıdır: “Çok sayıda kişiyle yüzeysel çalışmaktansa, az kişiyle daha uzun ve daha büyük bir özenle çalışmak daha önemlidir” (McCracken, 1988: 17).

Elinizdeki araştırma için sözlü tarih görüşmeleri 2009 yılında Nezihe Kurtiz 90 yaşındayken başlamıştır. Kurtiz, araştırmacının tanıdıkları aracılığıyla bulunmuştur ve kendisiyle toplam 18 saat 40 dakika süren on sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Görüşmeler İstanbul’da yaşlılar için bir dinlenme evinde gerçekleşmiştir. Görüşmelerin sonuna doğru Nezihe Kurtiz, kendisi ve araştırmacının artık arkadaş gibi olduğunu söylemiştir. Arkadaşlıkta olduğu gibi eşitlikçi bir ilişkinin, özgürleştirici ve koruyucu olabileceği düşünüldüğü için, araştırmacı baştan beri bu sonucun gerçekleşmesini ummuştur.

3. Babasının Nezihe Kurtiz’in Eğitimine Desteği

Nezihe Kurtiz’in babası 1890’larda doğmuştur ve önce Taşköprü’de sonra da Bolu’da PTT müdürlüğü yapmıştır. Annesi ev hanımıdır. Nezihe Kurtiz, Nezihe Taşköprülü olarak 1919 yılında Taşköprü’de doğmuştur. İki erkek, iki kız olmak üzere dört çocuklu bir aileleri vardır. Nezihe Kurtiz’in babası hakkında ilk anlattıkları, babanın, kızının eğitimine verdiği desteğin kaynağını bize göstermektedir:

Şimdi babamın hikâyesi çok ilginç. Çocukken Taşköprü’de ne kadar okul varsa anlatıldığına göre ortaokul seviyesinde varmış yani babamın zamanında. Ondan sonra babam daha fazla okumak istemiş ve annesiyle babasından ayrılmak olduğu için kabul etmemişler. Bu da ne yapmış. Evden kaçmış. O zamanda öyle vasıta da pek yok. Yürüyerek Sinop’a kadar gitmiş. Orda bir şeye binecek. İstanbul’a gidecek. Orda okuyacak. Tabii babası arkasından adam göndermiş ve Sinop’ta yakalanmış babam. Ayaklarının altı diyo su toplamıştı diyo. Tabii hem kendi yorgun hem de yakalanmış. Hiç itiraz etmeden güzelce geri dönmüş. Şimdi

benim babamı, anladığıma göre, o onda büyük bir ukte bırakmış. Yani okuyamamış olması. Tabii elinden geldiği kadar bulduğu kitapları okumuş tabii. Sonra çalıştığı yerlerde daha çok okumuş kişiler işte kaymakamda filan geldikçe onlarla çok iyi ahbaplık yapmış ve o fikir edinmiş. Kitap da okumuş, hemen hemen her toplumda babam şey olurdu birinci sınıf, onu başarırdı yani, sözüyle sohbetiyle. Sonra bu ukte onda öyle bir şey bırakmış ki, kendinin yapamadığı şeyi çocuklarında yapsın. Onun için bizim evde ne evlilik ne nişan hiç konuşulmaz, sade okumuş okumamış. Yani mesela diyelim ki benim kız kardeşim çok iyi okuyamazdı babam kızarmış şey dermiş hizmetçi olacak. Yani sanki okumayan hanım hiçbir şey olamaz hizmetçiden başka gibi.

Yukarıdaki görüşme parçasında anlatıldığı gibi Nezihe Kurtiz'in babası, Taşköprü'de ortaokul üstü eğitim verilmediği ve ailesi de oğullarının başka şehre gitmesine izin vermediği için eğitimine devam edememiştir. Bu durumun yarattığı yoksunluk hissini babası, kendi çocuklarını eğitime yöneltmek telafi etmek istemiştir. Nezihe Kurtiz bu durumu şöyle özetlemektedir: "Yani babam şu bakımdan altını çizmek istiyorum. Beyninde çocuklarının okuması ama yani diploma almasından başka bir şey yok hemen hemen. O kadar ihtiras halinde". Bu durum, Nezihe Kurtiz'in durumunu literatürdeki üst sınıf ailelerden gelen kızların durumundan ayırmaktadır. Elinizdeki araştırmamızın ise Anadolu'dan orta sınıftan gelen bir aile ve kızın detaylı bir anlatısını sağlayarak literatüre katkı yaptığımızı göstermektedir.

Babasının tüm teşvikine rağmen ailedeki çocuklardan bir tek Nezihe Kurtiz'in okulla arası iyi olmuştur. Babası da eğitim hayatı boyunca Nezihe Kurtiz ne zaman istese yanında olmuştur. Bu durumu örnekleyen bir anı, Nezihe Kurtiz orta kideyken yaşamıştır:

Galiba ortaokul ikide. Tekrar bir mümessil seçiliyor. O mümessil seçilirken beni seçmeyiverdiler. Aman bende bir sok. Kendimi kaybettim. Nasıl olur. Ben seçilmem. Meğerse onlar aralarında benim horozlanmama içeriyorlarmış herhalde. Güzelce planı hazırlamışlar. Düşünün ben o kadar şaşkınlaşmışım ki orta iki. Hemen babama telefon baba buraya gel. Demek ki sıkışınca baba demişim hep. Okulun da büyük bir bahçesi. Kapısında karşıladım. Hayrola dedi. Geldi yani. Uzak da. Tabii aslında Bolu küçük bir yer ama bir uçta PTT bir uçta okul. O da bana bir şeyler söyledi. Yani ne beni eleştirdi ne evet dedi ne hayır dedi oyaladı. Tabii müdürün odasına. Mühim bir şey değil. Sonra ben herhalde bütün bu davranışlardan susmam gerektiğini anladım. Bir daha bu konuşulmadı hiç.

Yukarıdaki görüşme parçasında Nezihe Kurtiz'in babasının okul hayatındaki zor durumlarda kızının yanında olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Nezihe Kurtiz'in babasının ilerici yönünü gözler önüne sermektedir. Babasının Nezihe Kurtiz'e desteği lise yıllarında da devam etmiştir. Babası kızını lise eğitimi alması için İstanbul'daki Kandilli Kız Lisesi'ne yollamış ve hiç sorun yapmadan yatılı okul taksitlerini de ödemiştir. Aşağıda Nezihe Kurtiz, babasının 4 çocuklu ve tek maaşlı bir baba olmasına rağmen, okul taksitlerini sorun yapmayışını anlatmaktadır:

Sonra ortaokul bitti. Orda lise yok. Kandilli Kız Lisesi'ne gireceğim. Yatılı olarak oraya gittim. Ama parasız yatılı kazanamadım. Birkaç defa girdim kazanamadım. Galiba 180 liraydı. Bir senelik taksit. Ama gene de babam için bir PTT müdürü dört çocuk yetiştiriyor kolay değil. Bana en küçük bir şey söylemeden taksidi ödediler.

Babasının Nezihe Kurtiz'e desteği üniversiteye giriş zamanında da devam etmiştir. Meslek seçimine Nezihe Kurtiz babasıyla karar vermiştir ve fizik öğretmenini olmayı seçmiştir:

Şimdi ben liseyi bitirirken babam da bana fikir veren kişiydi. Meslek ne seçeyim onun üstünde çok duruldu. Ona biraz hayret hayret etmiyorum da çok hoşuma gidiyor. Mesela hiçbir meslek parası çok diye düşünülmedi ve konuşulmadı. Acaba hangi meslek bana en uygundu ve senin de benim de en sevdiğimdi. Hep onun üzerinde duruldu. Mimarlık mesela. İ. Bir iki bir şey daha vardı. Babam bütün şeyisini kültürünün okumuşluğu çok değildi ama kültürü genişti. E um diyelim ki avukat olucam mesela; o şehirde avukat bir kadın varsa hemen gidip onunla bir konuşurdu. Yani o meslekte isim yapmış kadınları bulursa onlara ne dersiniz böyle bir şey diye fikrini alırdı. Ben de babama tabii o da çok iyi değil, çok inanırdım. Yani her şeyi ona sorar onun fikrini alırdım. Onda da ikna etme kabiliyeti vardı. Yani konuşunca aa babam en doğrusunu söyledi fikri gelirdi. Neticede öğretmenlikte karar kıldık. Lisede fiziğim çok iyiydi. Matematğim ondan biraz daha aşağı. Kimya ile hocanızın arası çok kötüydü, benim. (...) Neticede ben uzatmayayım lafi. Fizik öğretmenini olmaya karar verdim. Yani öğretmenlik birinci meslek. İkinci fizik. Başka bir şey üzerinde de durmadık.

Yukarıdaki görüşme parçasında babasının kızına desteğinin yanı sıra dikkat çeken bir şey de, Nezihe Kurtiz'in babasının yüksek ikna etme kabiliyetinden bahsetmesidir. Burada baba ve kız aynı fikirde olup aynı görüşleri dile getirmektedirler. Bu durum, yine, aynı zamanda babanın ilerici yönüyle ilgilidir. Babası, baba olarak otoritesini, kızının okula gidip yüksek eğitim alması yönünde kullanmaktadır. Nezihe Kurtiz, babasının desteğinden emindir ve bu durum üniversite yıllarında da sürmüştür. Üniversite yıllarında yabancı hocaların derslerinin tercüme edilerek yavaş tempoda ders işlenmesi, Kurtiz'in fiziğe olan ilgisini azaltmıştır. Aynı zamanda çevresinden duydukları Kurtiz'de Almanya'ya okumaya gitme isteği uyandırmıştır:

Sonra üniversitede ilk sınıf bu FKB denilen sınıf vardı. Fizik kimya matematik biyoloji. (...) Kandilli'den fizik mezunu olsun da birisi FKB'nin fiziği. Hava cıva geldi yani bize. Hemen geçtik tabii. Fakat sonra ikinci sınıfa geçince ben öyle oldum ki yani fizik bu mu diye hiç hoşlanmadım. Şöyle bakın. Fouché isminde göstermişim resmini size, bir Fransız Fransızca anlatıyor, bir doçent onu Türkçeye çeviriyor. Biz de o Türkçeyi not tutuyoruz. Yani not tutacak gibi anlatıyor, yavaş anlatıyor. Ve hiçbir böyle heyecan verecek zevk verecek hiçbir şey yok. Ben tabii kırıldım biraz. O sırada şimdi 38-39 ya 39 ya 40'da savaş devam ediyordu galiba ama nedense Almanya'da bulunmuş bir hanım amaaan Almanya şöyle şöyle ucuz böyle ucuz oraya gidip okunur da filan da böyle bir şeyler anlattı. Yani birden bire ben Almanya'ya gideyim orda okuyayım fikri geldi bana. Şimdi tabii orda bir çelişki var. Hem savaş var gibi. Hem Almanya'ya gitmek. Savaşı da yapan Alman. Hitler. Bana şimdi ters geliyor ama bundan hiç şüphem yok. Ben Almanya'ya gidip orada okumaya karar verdim. Tabii ben İstanbul'dayım ailem Bolu'da. Bolu'ya gittim tatilde. Baba ben Almanya'ya gidip orda okuyacağım. Babam bir memur. Bizim Taşköprü'de arsalar var ya. Yani arsa değil de tarla. Kendir ekiliyor orda. Babaannemin tarlaları onlar. Benim hiç öyle şeylerden haberim yok. Ben ne istersem yapılır. Babam tarlaları satar, beni Almanya'ya gönderir. Yani çocukluğu çocukluğun ne olduğunu şimdi anlıyorum ve gülmek geliyor içimden. Babamın parası yeter mi yetmez mi. O tarlayı nasıl satar. Tarla. Hiç umurum değil. Tarlayı satsın ne yaparsa yapsın. Beni Almanya'ya

göndersin. Babam tabii o zamanlar çok daha olgun bir kişiydi. Böyle beni kırmadan neler söylediye gitmemeye ikna etti beni. Neler söylediğini de hiç hatırlamıyorum. Ben tarlayı satamam filan katiiyen dememiştir. Param yok katiiyen. Başka bir şey bulmuştur o. Ben tabii kaldım şeyde güzelce İstanbul Üniversitesi'nde. Bu tempoda. Hep böyle zevk almayarak fizikten. Seneler geçti. Üçüncü sınıfta geçen sefer anlatmıştım size. İuu. Yardımcı hoca oldum. O ondan da çok hoşlandım tabii. Hem para kazanıyorum hem de hocalık yapmak tabii güzel geldi bana.

Görüldüğü gibi Kurtiz, babasına eğitim için Almanya'ya gitmek istediğini söylemiştir; ama babası, onu kırmadan gitmemeye, eğitimine İstanbul Üniversitesi'nde devam etmeye ikna etmiştir. Kurtiz, yukarıdaki görüşme parçasında Almanya ile ilgili gençlik hayallerinde, babasının maddi durumunu göz önüne almadığını söylemektedir; yani babasının yurtdışındaki eğitime karşı çıkışının maddi bir yönü olabileceği üzerinde durmaktadır. Kurtiz, babasının kendisini Almanya'ya gitmemeye hangi fikirlerle ikna ettiğini de hatırlamamaktadır. Üçüncü sınıfta yardımcı hoca olana kadar Kurtiz, İstanbul Üniversitesi'nde zevk almayarak fizik eğitimine devam etmiştir.

4. Babasının Kızının Kariyerine Desteğinin Sınırları

Kurtiz üniversitede asistan olduktan sonra babasıyla çatışma yaşadığı ilk konu, saat beşte mesai bittikten sonra arkadaşlarla yapılan sohbetlere katılma konusu olmuştur. Babası, kızının beşten sonra bu sohbetlere kalmasını istememiştir. Bu durum, Nezihe Kurtiz için anlaşılmalıdır; çünkü babası lise yıllarında ve üniversite yıllarının bir kısmında kızının yurtda kalmasını desteklemiştir; ama şimdi mesai sonrası sohbetler için üniversitede zaman geçirmesine izin vermemektedir. Buradan anlaşılabilir, babanın desteğinin sadece eğitimle ilgili olduğudur. Babası, kızının akademisyen oluşunun sosyal yönlerini desteklememektedir. Diğer bir deyişle, babası, kızının hayatına, akşam 5'ten önce ve 5'ten sonra olmak üzere bir bölünme getirmektedir. Akşam 5'te iş biter ve kızının da, aynı daha önce yaşadıkları Anadolu şehrinde olduğu gibi, beşten sonra sosyal hayatta yapılanlardan uzak durması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, babanın desteğinin sınırı akşam saat 5'tir ya da desteğinin akşam saat 5 koşulu vardır. Bu da babanın geleneksel yönünü örneklemektedir. Kurtiz babasıyla yaşadığı bu çatışmayı şöyle anlatmaktadır:

Yurt ne demek. Tam bağımsız. Tam bağımsız. Yani kimse sana n'apıyosun diye soran filan yok. (...) Buna rağmen işte inanmışım. Yani onun verdiği kararların doğru olduğunu ben bir şey yaparsam ya yanlış olursa diye onun fikrini alıyorum. Onun fikrini de beğeniyorum yapıyorum demek. Yani böyle bir bağ var. Demek ki sonra emekli olduktan sonra mesela biz orda beşten sonra arkadaşlar çay odasında hepimiz toplanırız. Çok hoş vakit geçer. O zaman ben beş buçuk vapurunu kaçırmış olurum. Ona çok kızdı. Hayır, beş buçuk vapuruyla geliceksin. Sonra ben dedim ki baba dedim olmaz dedim orda çok güzel toplantı oluyo yani sohbet. Ama çok mutlu, keyifli bişiy. Hepimiz bir yerdeyiz. Hahaha hihhi. Şeyler kendi hatıralarını filan anlatıyorlar hiç bitmez o zaten. Ama dedi o zaman sokak kızı gibi dedi babam. Ben dedim siz dedim sokak kızı dersiniz o zaman sokak kızı olurum ben dedim. Soora mesela bunun kim galip geldi. Ben orda kaldım mı babamı dinleyip te beş buçukla mı geldim hatırlamıyorum mesela. Ama o sokak kızı lafını söyledim.

Buradan çıkarılabilecek bir yorum, Kurtiz'in babasının çocuklarla, genç kadınlara yönelik farklı tutumlar takınabileceği yönünde olabilir. Babası; çocuk Nezihe'nin büyük şehirdeki eğitimini desteklerken, gözünde evlenme çağına gelmiş olabileceği düşünülebilecek Nezihe'nin kadın-erkek karma bir sohbet ortamında akşam saatlerinde bulunmasını desteklememektedir ve bu, Nezihe Kurtiz'in bekâretini koruması gerektiği düşüncesi ile ilişkili olabilir. Yukarıdaki çatışmada, babasının, beşten sonra üniversitede arkadaşlarıyla sohbet etmek isteyen kızına, "sokak kızı gibi olursun" demesi bu çıkarımı desteklemektedir. Yani babası, kadınların eğitim hakkını kabul etmekte; ama özgür sosyal yaşam hakkını kabul etmemektedir. Bu anlamda da baba, ataerkil değerleri sürdürmekte, meşru bulmakta ve yeniden onaylamaktadır.

Kurtiz, babasının "sokak kızı gibi olursun" sözüne cevap verdiyse de bu çatışmada sonunda kimin dediğinin olduğunu hatırlamamaktadır. Sözlü tarih çalışmalarında söylenenler kadar söylenmeyenlerin, hatırlananlar kadar hatırlanmayanların da önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda Kurtiz'in bu çatışmanın sonunu hatırlayamaması anlamlı bulunabilir. Çatışmanın sonucunu hatırlayamaması Kurtiz için bu konunun hassas bir noktaya temas etmesiyle ilgili olabilir.

Baba-kız arasındaki çatışma, Kurtiz'in doçent olduktan sonra yurtdışına araştırma yapmaya gitmek istemesiyle iyice netleşmiştir:

Tabii birden atlamak doğru değil ama ben doçent olduktan sonra İngiltere'ye Londra'ya gitmek için bir burs kazandım. Ama uluslararası bir burs. Altı ay Londra'da araştırma yapacağım. Buna mani oluyor. Gitme diyor. Yani beni, düşünün, liseye gönderiyor, üniversitenin ikinci sınıfına kadar yurtda kaldım. Onlar problem olmuyor ona. Yani kendisi Anadolu'da. Bolu'da. Ben yurttayım. Ve yurt o şu demek. Yurtda sen çık ne istersen yap. Akşam yurda geç gel erken gel. Yani. Bunu kabul ediyor. Ben doçent olduktan sonra Londra'ya gitmemi kabul etmiyor. Yani. İşte bu biraz şeyden oldu. Emekli oldu filan. Dünya görüşü değişti. Her neyse. Bazı sebepleri var. Benim gitmemi istemedi. (...) Bana gitme dedi. Baba dedim ben sizin bütün muhalefetinize rağmen gidicem. Niçin biliyor musunuz dedim. Seneler geçtikten sonra sen çocuk muydun da baban hôt diyince oturdun demiyim kendime dedim.

Yukarıdaki görüşme parçasında görüldüğü gibi, babası Kurtiz'in doçentken kazandığı bursla yurtdışına gidip araştırma yapmasına karşı çıkar. Babasının geleneksel yönünü gözler önüne seren bu durum, Kurtiz açısından anlaşılmalıdır; çünkü Kurtiz'in ilk gençliği, babasının da onayıyla, ailesi Bolu'dayken, İstanbul'da lisenin yatılı okulunda geçmiştir. İlk gençliğinde kendisine tanınan bu özgürlüğün doçent seviyesindeyken geri alınmaya çalışılması Kurtiz'e mantıklı gelmemektedir. Kurtiz, babasının karşı çıkmasına rağmen Londra'ya gitmeye karar vermiştir. Ama öncesinde de babasını ikna etmek için oldukça çaba harcamıştır:

Ben babamı ikna için şimdi bakın neler hatırladım. Yani önümde 5-6 ay var. Ben gidiceğimi biliyorum. Tarihini biliyorum babam bilmiyo. Kasım Gülek'in yeğeni vardı. Fevziye Gülek. Kasım Gülek politikacılandı ve gazetelerde çok bahsedilen kişi. Onu eve çağırdım bizim eve. O da iyi arkadaşız. Babamla da tanıştı. O seneler önce İngiltere'ye gitmiş. Onu anlatırdım mesela. Ki geliyo işte karşısında hanım hanımcık biri. İngiltere'ye gitmiş. Orda

şu kadar sene yaşamış. Şu kadar zaman gelmiş. Yani bunlara hazırlık yaptım. Demek ki ben babamı veya aileden birini paldır küldür kıracak biri değilim. Yani çareler aradım. Sonra Taşköprülü bir aile var. Kanlıca'da oturlardı. Onun da kız kardeşi babamın tanıdığı kişinin kız kardeşi Amerika'ya gidip gelmiş. Onlarla da tanıştı. Yani tanışıyoruz ama napıp yapıp onlara gittik mesela. Onu da bir hazırlık diye yaptım. Fakat hiç hiç bir faydası olmadı.

Kurtiz, lise ve üniversite yıllarında olduğu gibi babasıyla anlaşılabilir umuduyla; yani babasının ilerici yönünü ortaya çıkarabilme amacıyla, onu ikna etmek için çaba harcamış; ama başarılı olamamıştır. Sonunda babası karşı çıksa da Londra'ya gitmiştir ve orada bir yıl araştırma yapmıştır. Çalıştığı üniversite ona bir yıl daha burs vermek istemiştir; fakat Kurtiz, kız kardeşi ve annesinden gelen mektup üzerine İstanbul'da evde ciddi bir sorun olduğunu anlayıp hemen eve dönmüştür. İstanbul'a varınca Londra'ya gittikten birkaç ay sonra babasının vefat ettiğini öğrenmiştir. Kurtiz bu olayları aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

Fakat tuhaf bir şey oldu. Ben gittim mektup yazarken hiç dargın değilmişim gibi babacım annem diye yazıyorum; fakat babam bana cevap vermiyor. Dargın yani bana. Gittim diye. Ben Ekim'de mi Kasım'da mı gittim. İşte iki üç ay sonra babam vefat ediyor. Fakat bana bildirmiyorlar. Babam da bana mektup yazmadığı için anlamıyorum. Tam bir yıl geçti. Bana bu defa altı ay burs, altı ay da üniversite verdi, 1 yıl kaldım. Şey de, Londra'da Imperial College'da. Bir yıl sonra orası bana burs vermek istedi. Daha kalıyım diye. Ben bu defa eve mektup yazdım. Şeyi ben biraz daha kalmak istiyorum diye. Şimdi kız kardeşimle annemden cevap. Sen ne sebep. Kız kardeşim diyor ki ne sebep olursa olsun sen artık kalma. Babam ağabeyimin yanına gitti. Annem de sinir krizi geçiriyor. Ben mektubu aldım, başladım ağlamaya (gülerek). Neyse be mübarek madem ağlıyorsun yaşadığın yere dön orda ağla. Hayır, ben hem ağlıyorum hem gidiyorum üniversiteye. Neyse beni orada görenler de ağlarken şaşırıyorlar. İngiliz çünkü alışık değiller. Neyse ben hemen şeyi bu mektubun üzerine hemen bir telgraf. Hemen geliyorum. Hakikaten bir gün sonra mı iki gün sonra ben gittim, eve. Çünkü ben babamın ağabeyim yanına gitti lafından babamın öldüğü aklıma gelmiyor. Çünkü bir ağabeyim Balıkesir'de. Bir ağabeyim öldü. Şimdi kardeşim demek istemiş ki ölenin yanına gitti demek istemiş. Annem de hakikaten babamı ben öldürdüm ben sebep oldum diye şey melankoli geçiriyor. Geldi. Şimdi ben, babam Balıkesir'de diyorum ya. Anne sen üzülme, ben giderim babamı ikna eder gelirim. Getiremezsin kızım diyor. Gelemez niye derken o zaman anladım. A öldü mü yoksa dedim. Sustular. Hadi ben bir odaya kapandım bütün gün ağladım. Bu iş de bitti.

Kurtiz, üzüntülü bir sonla bitse de babasıyla ilişkisini ve yaşadığı çatışmayı şöyle özetlemektedir:

Tabii otorite kısmına gelince, babam çok ikna kabiliyeti olan, yapı itibarıyla çok otoriter bir tip ama bu otoritesini kesinlikle sesini yükselterek, surat asarak yapmıyor rahat konuşuyor tamam hallediyor işini. Öyle bir yapısı var. Biz öyle oldu ki annem dört çocuk babam bir şey desin de biz yapmayalım mümkün değil yani hatırımza bile gelmiyor aksi. Çünkü o doğru söylere inandırılmış bizi. Tabii hep de doğru hareket etti herhalde. Ta ki ben meslek sahibi olunca bozduk tamamen tabii babamla. Çünkü o otoritenin devam etsin istiyor. Ben de kişiliğimi kazanmışım. Olmuyor.

Kurtiz'in babası, kızının üniversitede asistan olduğu yıllara kadar kızının eğitimini, bu, İstanbul gibi büyük bir şehirde tek başına yatılı okulda okumak veya yurttan kalmak

anlamına gelse bile desteklemiştir. Bu, Kurtiz'in babasında baştan beri var olan ilerici yönü göstermektedir. Babada bu ilerici yöne ek olarak, daha sonra Kurtiz'in asistan olduğu yıllarda kendini gösterecek bir geleneksel yön de mevcuttur. Kızının bağımsız bir sosyal ve cinsel hayata sahip olma kapasitesinin geliştiği bu yıllarda kuvvetlenen bu geleneksel yön, babanın kızının sosyal ve cinsel hayatını kontrol etme isteğine dayanmaktadır. Buradan anlaşılan, aynı babanın, hem ilerici, hem de geleneksel yönleri beraberce şahsında bütünleştirmiş olmasıdır. Babasının geleneksel yönü, bir süre Kurtiz üzerinde sınırlayıcı olabilmiştir; ancak Kurtiz, doçentlik aşamasına gelip mesleğinde önemli bir güvence sağlayınca; taraflar arasındaki çatışma güçlenmiş ve Kurtiz, mesleğinin verdiği güçle babasının geleneksel yönünün etkisinden kendini uzaklaştırabilmiştir.

5. Sonuç

Kurtiz'in babası eğitim hayatının önemli bir kısmında onu hem manevi, hem de maddi olarak desteklemiştir ve kızını ikna ederek onunla işbirliği yapmıştır. Hem yükseköğrenim gördüğü, hem de akademik kariyeri olan dönemde ise baba-kız çatışmaları gündeme gelmiştir. Çatışma konuları, mesai saatinden sonra arkadaşlarla üniversitede çay toplantısına kalma ve yurtdışına araştırma yapmaya gitme konularında olmuştur. Bu çatışma konuları bize babanın kızının bağımsız bir hayatı olmasını istemediğini ve desteğinin sınırlarını göstermektedir. Babanın desteğinin sınırları, onun kadınların eğitim hakkını kabul ettiğini; ama özgür tercihleri ile seçtikleri bir hayat kurmalarını kabul etmediğini göstermektedir ve bu anlamda ataerkil değerleri temsil etmektedir. Babasının Kurtiz'in eğitimine desteği, onun ilerici yönünü gözler önüne sererken, mesai sonrası çay toplantılarına kalmasına izin vermemesi ve yurtdışına araştırma yapmak için gitmesine karşı çıkması, onun kimliğinin geleneksel yönlerini görmemizi sağlamıştır. Kurtiz örneğinde, hem ilerici, hem de geleneksel bir baba örneği görmekteyiz. Babasının geleneksel olması, eğitime olan tüm desteğine rağmen, kızını hala cinsiyet açısından geleneksel ve dinsel değerlere göre yaşaması gereken bir kadın olarak düşündüğüne işaret etmektedir. Yani erken cumhuriyet döneminde babaları, ilerici veya geleneksel olarak iki şekilde sınıflandırmak gerçekliği basitleştirmekte ve sosyal hayatın karmaşıklığını görmemizi engellemektedir. Farklı ve çatışan özellikler tek bir kişide de toplanabilmektedir ve bu olasılığı göz önünde bulundurmamak gerçeğe yakınlaşmamızı sağlayabilir. Bilindiği gibi, II. Meşrutiyet döneminde ve erken cumhuriyet döneminde, babaların çocukların sosyalleşmesindeki ve özellikle kızların eğitimindeki rolü artmıştır. Bu sözlü tarih çalışması ise bu olguyu Nezihe Kurtiz ve babasının deneyimleri üzerinden aydınlatmakta ve örnelemektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, S. (1984). *Bir ömür böyle geçti: sessiz gemiyi beklerken*. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.
- Arat, Z. (1998). Educating the daughters of the republic. In: Z. F. Arat (Ed.), *Deconstructing images of Turkish woman* (s. 175-181). New York: St. Martin's Press.
- Durakbaşa, A. (1998). Cumhuriyet döneminde modern kadın ve erkek kimliklerinin oluşumu: Kemalist kadın kimliği ve 'Münevver Erkekler'. İçinde: A. Berktaş

- Hacımirzaoğlu (Ed.), *75. Yılda kadınlar ve erkekler, "Bilanço 98" Kitap Dizisi* (s. 29-51). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Durakbaşı, A., & İlyasoglu, A. (2001). Formation of gender identities in republican Turkey and women's narratives as transmitters of 'Herstory' of modernization. *Journal of Social History*, 35 (1), 195-203.
- Hoopes, J. (1979). *Oral history, an introduction for students*. The University of North Carolina Press.
- Kabasakal-Arat, Z. F. (2003). Where to look for the truth: memory and interpretation in assessing the impact of Turkish women's education. *Women's Studies International Forum*, 26 (1), 57-68.
- McCracken, G. (1988). *The long interview*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Neyzi, L. (1999). *İstanbul'da hatırlamak ve unutmak: Birey, bellek ve aidiyet*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Neyzi, L. (2010). Oral history and memory studies in Turkey. In: C. J. Kerslake, K. Öktem, ve P. Robins (Eds.), *Turkey's engagement with modernity: conflict and change in the twentieth century* (s. 443-457). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Öncü A. (1981). Turkish women in professions: why so many?. In: N. Abandan-Unat (Ed.), D. Kandiyoti, ve M. B. Kiray iş birliğiyle, *Women in Turkish society*, (s. 181-193). Leiden: Brill.
- Öncü, A. (1982). Uzman mesleklerde Türk kadını. İçinde: N. Abandan-Unat (Ed.), Deniz Kandiyoti ve Mübeccel Kiray'ın iş birliği ile, *Türk toplumunda kadın*, (s. 253-267). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Ritchie D. A. (2003). *Doing oral history, a practical guide*. Oxford: Oxford University Press.